

Wehrmacht főparancsnoksága, a német külügyminisztérium és a budapesti német követség között 1943 februárja és júniusa között folytatott levelezésből kiviláglik, hogy a zászlóaljban mindössze két zsidó szolgált, egy műszaki rajzoló és egy irodista. *Judenverfolgung in Ungarn*. United Restitution Organization, Frankfurt am Main, 1959, 129., 131., 139. és 155. o. A műszakiak mellett néhány gépkocsivezető és autószerelő dolgozott a honvédségnél. Lásd pl. *FÁA*, 1:428–430. o.

70. *RLB*, 53. dok.

71. A második magyar hadsereg a Heeresgruppe Südnek volt alárendelve, Maximilian von Weichs tábornagy parancsnoksága alá. Szombathelyi állítása szerint a magyarok hatásköre kimerült abban, hogy gondoskodjanak az ember- és hadianyag-utánpótlásról, továbbá hogy az alakulatoknál fenntartsák a fegyelmet. *FÁA*, 1:276–277. o.

72. Az 1941. december 23-i 112 015. eln. KMOF–1941. sz. parancs a munkaszolgálatos-zászlóalj parancsnokainak szólt. *Uo.*, 415–417. o. A visszaélések miatt mind Nagy Vilmos, mind pedig utóda, Csatay Lajos kénytelen volt új utasításokat kiadni a zsidó munkaszolgálatosokkal kapcsolatos bánásmód tárgyában. Lásd a továbbiakban.

73. Murayt 1945. március 16-án fogták el és állították bíróság elé jó néhány más olyan tiszttel együtt, akik a munkaszolgálatosokkal szintén kegyetlenkedtek. A vádlottak padjára került Herczegh Tibor, Molnár Tibor és Sponer Rudolf. Murayt a Népbíróságok Országos Tanácsa április 30-án halálra ítélte (NOT 25/1945/21.), és az ítéletet 1945. május 1-jén végrehajtották. A per részleteire és Muray vallomására nézve lásd *FÁA*, 1:148–201. o.

74. Ez csupán akadémikus kérdés volt, miután a zsidókat napokon, de legkésőbb néhány héten belül kiküldték a frontra.

75. *FÁA*, 1:156. o.

76. *Uo.*, 2:125–126. o. Hasonló határozatot hozott és hajtott végre a 22. gyalogezred parancsnoka, Haynal Alajos ezredes. Vö. Nemeskürty István: *Requiem egy hadseregért*. Magvető, Bp., 1974, 184. o.

77. *FÁA*, 2:193. o. Más konkrét rémtettekről, különösen ami a 101/28, 101/35, 101/310, 101/339, 109/42 és a 118/93 sz. munkaszolgálatos-századokat illeti, Szita Szabolcs számol be, *i. m.*, 20. o. Ez a forrás a következő, különösen kegyetlen tiszteket nevezi meg: Fiam István, Farkasdi Zoltán, Kicsi Péter, Seik Imre Henrik, Stinka Rudolf, Toronyi Károly és Zsoldos György.

78. *FÁA*, 1:279–280.

79. *Uo.*, LXV–LXVI. o.

80. Lásd a 17 602/el. 16/b–1943. sz., 1943. március 30-án kelt parancsot, amelyet Nagy honvédelmi miniszter Szombathelyi Ferenc tábornokhoz, vezérkari főnökhöz intézett, valamint lásd Nagy ugyanezen a napon kelt utasításait, amelyek az ország kilenc katonai körzete parancsnokainak szóltak, *MOL*, 25. tekercs. A forrás közli a szolgálattételre kiválasztott rabbik névsorát is. Lásd továbbá Shimon A. Shnur (korábban a Kassai Schwartz Simon) személyes beszámolóját. Ő rabbinövendékként szerepel a listán, az Országos Rabbiképző Intézet 21 másik kiválasztott nőven-dékével együtt. (Beszámolójának másolata a szerző tulajdonában.) További részletekre nézve lásd Löwinger Sámuel szerkesztésében: *Az Országos Rabbiképző Intézet évkönyve az 1943/44, 1944/45 és az 1945/46. tanévről*. Bp., 1946. Lásd továbbá „Táborilelkész-képzés, anno...”, *Új Élet*, 1993. november 1. Schמידeg József itt közölte naplója 1943. július 1-jétől 14-éig terjed, felsorolja a kiképzésben részesülő tábori rabbik nevét, akik közül az egyik a naplóról volt.